

ЛОГІСТИЧНИЙ АУДИТ В УПРАВЛІННІ РИЗИКОМ ЛОГІСТИЧНИХ ПОСЛУГ НА РИНКУ ПРЕПАРАТІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

В статті досліджено проблеми застосування логістичного аудиту як перспективного напрямку розвитку фармацевтичної логістики. Визначено сутність логістичного ризику та охарактеризовано його особливості в умовах фармацевтичної галузі. Обґрунтовано актуальність управління логістичними ризиками суб'єктів фармацевтичного ринку. Акцентовано увагу на застосуванні логістичного аудиту для моніторингу логістичних процесів з метою розпізнавання загрози виникнення логістичних ризиків і їх попередження.

Ключові слова: логістичний аудит, логістичний ризик, фармацевтична промисловість.

LOGISTIC AUDIT IN THE ADMINISTRATION OF THE LOGISTIC SERVICES AT THE PREPARATION MARKET OF THE PHARMACEUTICAL INDUSTRY

The article deals with the problems of application of logistic audit as a promising tendency in development of the pharmaceutical logistics. The essence of logistic risk is determined and its peculiarities in the conditions of the pharmaceutical field are characterized. The topicality of the administration of the logistic risks of the pharmaceutical market subjects is well-founded. It is emphasized on the point of logistic audit use for monitoring of the logistic processes in order to recognize the danger of appearance of logistic risks and their prevention.

Keywords: logistics audit, logistics risk, the pharmaceutical industry.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Розвиток ринкової економіки, підприємництва в цілому та фармацевтичної галузі зокрема, діяльність підприємств в умовах невизначеності та непередбачуваності зумовлюють необхідність використання обґрунтованих підходів до опрацювання та зниження ризиків. Існуючі види ризиків у значній мірі залежать від спеціалізації діяльності підприємств, стану ринків, сегментів споживачів, обраних методів просування товару тощо.

Робота фармацевтичних підприємств, фірм, аптек в умовах ринкової економіки пов'язана з труднощами, різними критичними ситуаціями, тому для фармацевтичної галузі характерні усі види ризиків, притаманні будь-якій іншій комерційній діяльності, а також ризики, викликані особливістю самої галузі і товару [1, с. 21–22].

В умовах загострення конкурентної боротьби на внутрішньому та зовнішньому фармацевтичних ринках, специфічних особливостей фармацевтичної продукції й умов її транспортування та зберігання, вимог до виробництва та дистрибуції лікарських засобів суб'єктам фармацевтичного ринку необхідно враховувати ризики, пов'язані з управління потоковими процесами, які є невід'ємним елементом логістичної діяльності фармацевтичних підприємств [2; 3; 4; 5].

Підприємства стають учасниками дедалі складніших ланцюгів поставок. Логістичні операції в умовах глобалізації економіки ускладнюються, стають більш динамічними, вагомими, зростає їх вплив на результативність діяльності підприємств.

У наукових дослідженнях [3] логістичний ризик у фармації трактується як випадок, що призводить до збитків фармацевтичного підприємства або спричиняє можливість виникнення несприятливої ситуації чи невідповідного результату, пов'язаного з рухом матеріальних і супутніх потоків впродовж всього логістичного ланцюга з урахуванням зовнішніх і внутрішніх чинників.

Клієнти передають на управління логістичним операторам щоразу складніші, комплексні завдання – закупівлю товарів, організацію доставки товарів на склади і їх зберігання, комплектацію замовлень, пряму дистрибуцію з використанням розвантажувальних/перевантажувальних терміналів, а також додаткові послуги – комплексне обслуговування, со-packing, со-manufacturing, фактурування тощо. При виконанні цих завдань для логістичних операторів існує багато ризиків, пов'язаних, насамперед, з помилками, які виникають у зв'язку із неправильним конструювання процесів; свідомими діями і несвідомими помилками працівників; вадами або слабкими сторонами інформаційних і телекомунікаційних мереж; зовнішніми чинниками, незалежними від підприємства.

Ризик може спричинити як позитивні, так і негативні наслідки. З метою оцінки можливості виникнення ризику і врахування його в результатах діяльності, вжиття превентивних заходів і контролю за їх ефективністю, а також задля правильної розстановки пріоритетів і визначення цілей виникає необхідність управління ризиком.

Уникнути ризику неможливо. Однак, можна звести до мінімуму можливість його появи в т.ч. в

логістиці фармпрепаратів. Для цього доцільно застосувати моніторинг процесів, з допомогою якого вдається розпізнати виникнення проблемних ситуацій. Обмеженню кризової ситуації сприяє не тільки ознайомлення із фармацевтичним правом та обов'язками, які воно диктує, але й життя конкретних превентивних заходів.

За цих умов особливої актуальності набуває проблема розробки теоретичних та науково-практичних засад організації логістичного аудиту на вітчизняних фармацевтичних підприємствах, адже саме він дає змогу проаналізувати досконалість і якість логістичних процесів на фармацевтичному підприємстві, продуктивність функціонування логістичної системи, логістичні технології, вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на ефективність логістичних бізнес-процесів, а також виявити "вузькі місця" в логістичному ланцюзі фармацевтичного підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, на які спирається автор. Теоретичні аспекти логістичного аудиту досліджували зарубіжні вчені Д. Бауерсокс, Дж. Р. Сток та Д. М. Ламберт, М. Кристофер, К. Лайсонс, Д. Уотерс. Дослідженню окремих аспектів логістичного аудиту присвячені наукові праці й українських вчених О. В. Горбенка, Б. П. Громовика, Л. П. Дорохової, А. Г. Загороднього, Є. В. Крикавського, Р. Р. Ларіної, З. М. Мнушко, О. В. Посилкіної, Р. В. Сагайдак-Нікітюк, Н. І. Чухрай та О. Б. Гірної та ін. На думку авторів досліджень, саме логістичний аудит у фармації є сучасним інструментом логістичного менеджменту, який дозволяє провести оцінку та аналіз усіх складових логістичного ланцюга постачань та логістичної системи фармацевтичного підприємства в цілому, на підставі якої розробляється план оптимізації логістичної діяльності шляхом покращення управління логістичною системою фармацевтичного підприємства, інтеграції та взаємодії її ланок.

У працях цих та інших авторів, які досліджували логістичний аудит у фармацевтичній галузі, недостатньо висвітлені питання інтеграції логістичного аудиту в загальну концепцію логістичного менеджменту сучасного підприємства, а також не розглядалися проблеми організації логістичного аудиту у фармацевтичній галузі задля моніторингу логістичних процесів з метою виявлення загрози виникнення ризику і вжиття превентивних заходів, що і зумовило мету цієї статті.

Стрімкий розвиток логістичних систем підприємства, розуміння логістики як концепції, необхідність відповідати вимогам щодо управління логістичними системами та розв'язання складних логістичних завдань стали причиною розвитку нового напрямку аудиту – логістичного аудиту. Таким чином, значної актуальності набуває розроблення теоретичних та прикладних аспектів логістичного аудиту, який, на відміну від аудиту, який ґрунтується на аналізі фінансово-господарської діяльності суб'єктів [6], дає можливість здійснити аудит таких логістичних операцій, зокрема, в фармацевтичній промисловості, як закупівля, транспортування субстанцій і допоміжних матеріалів, складування матеріальних ресурсів, збереження субстанцій, допоміжних матеріалів і готових лікарських засобів, а також провести аудит запасів, логістичних витрат та логістичних ризиків, рівня логістичного обслуговування клієнтів тощо [7, с.49].

Принциповою метою логістичного аудиту є підтримка логістичних рішень, які приймаються на підприємстві. На відміну від інших логістичних інструментів, які також виконують функцію підтримки рішень, логістичний аудит переймає додатково завдання діагностичного аналізу, який може стосуватися як цілого ланцюга поставок, так і певних його ланок. Результатом є створення бази даних, якою можна скористатися для оцінки ланок операційної логістичної системи, що дозволяє виявляти можливості підвищення їх продуктивності.

У результаті проведення логістичного аудиту на фармацевтичному підприємстві його менеджмент отримує інформацію про розширений перелік ключових проблем управління логістичними підсистемами, виявлений на підставі аналізу поточної ситуації на фармацевтичному підприємстві в порівнянні з середніми по галузі і комплекс принципів і напрямків розробки рішень щодо ліквідації виявлених проблем.

Логістичний аудит базується як на загальних принципах аудиту, так і на своїх специфічних. До загальних відносять принципи, що визначають професійну етику аудитора. Специфічні принципи логістичного аудиту виходять безпосередньо зі змісту логістики як самостійного наукового напрямку.

Існує декілька класифікацій видів логістичного аудиту, що пов'язано з відсутністю погодженості думок вчених відносно його сутності і завдань. Деякі вчені виділяють види логістичного аудиту за джерелами інформації:

- документальний аудит (за даними первинних і звітних документів);
- фактичний аудит (встановлення стану підприємства шляхом спостереження, аналізу та ін.) [8].

Є.В. Крикавський виділяє три види логістичного аудиту [9]:

- фінансовий логістичний аудит (засновується на фінансовій та бухгалтерській звітності);
- операційний логістичний аудит (засновується на параметрах логістичних процесів (витрати, час, надійність, якість тощо);
- управлінський логістичний аудит.

Крім того, він виділяє внутрішній логістичний аудит (аудит дистрибуції, аудит логістичних витрат, аудит переміщення матеріальних і інформаційних потоків, аудит постачання) і зовнішній логістичний аудит.

Зовнішній логістичний аудит спрямований на аналіз зовнішнього середовища логістики підприємства. Він включає проведення масштабного аналізу, який виконується за допомогою анкетування,

тестування або вибіркового співбесід зі споживачами лікарських засобів, постачальниками матеріальних ресурсів та іншими логістичними партнерами для визначення їх взаємодії в межах логістичної системи фармацевтичного підприємства, ефективності логістичного сервісу та обслуговування клієнтів фармацевтичного підприємства. Зовнішній логістичний аудит дає змогу керівництву фармацевтичного підприємства порівняти показники його роботи із даними конкурентів за критеріями, які найбільш важливі для всіх учасників логістичного процесу.

Внутрішній логістичний аудит визначають як «дослідження і оцінку адекватності та ефективності систем внутрішнього контролю установи, а також якості діяльності при реалізації доручених їй завдань». У такому трактуванні внутрішній логістичний аудит повинен здійснюватися спеціальною комісією, створеною керівником для ідентифікації існування і результативності діяльності системи внутрішнього контролю в цій установі [2]. Метою внутрішнього логістичного аудиту – є визначення неузгодженості між процесами ФП і очікуваннями її клієнтів. Внутрішній аудит дозволяє виявити основні недоліки в функціонуванні логістичної системи фармацевтичного підприємства. Всі отримані дані дозволяють надати рекомендації відносно удосконалення логістичної стратегії підприємства та вказати, які конкретні зміни повинні бути здійснені в конкретному ланцюгу логістичної системи з метою уникнення логістичного ризику й оптимізації її функціонування.

Типова структура логістичного аудиту може бути подана схематично (рис.1).

Логістичний аудит дозволяє проаналізувати матеріальні та відповідні до них фінансові та інформаційні потоки, виявити приховані логістичні витрати, чітко визначити випадки невідповідності фінансових показників матеріальним потокам. Логістичний аудит трактується як перший крок до реінжинірингу логістичних процесів, а постійний, систематичний аудит логістики є основою для відстеження вищим керівництвом ефективності управління логістичною діяльністю підприємств, оскільки завдяки йому вдається оцінити рівень оптимальності логістики на підприємстві.

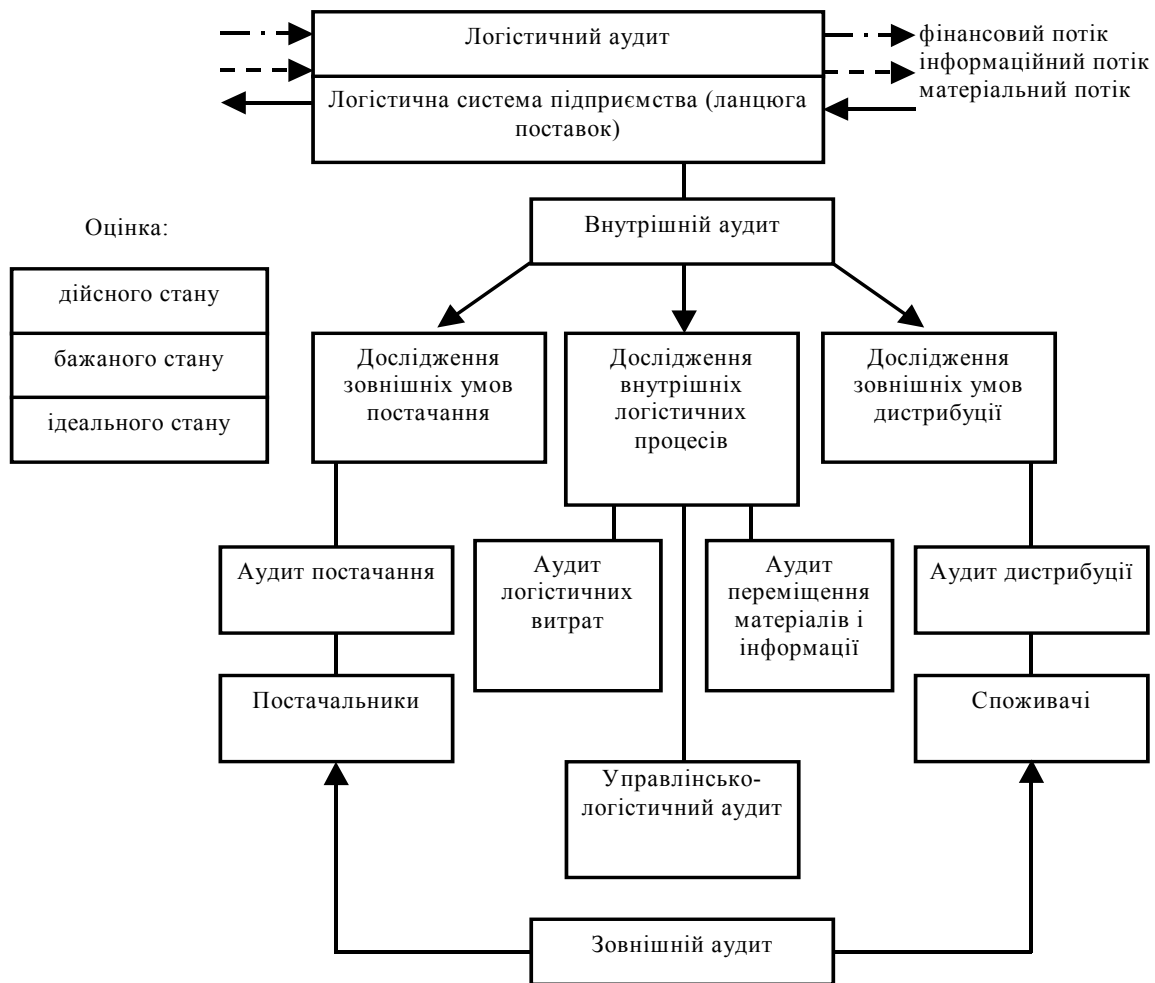

Рис. 1. Стандартний вигляд системи логістичного аудиту [9, с.428]

Проведення логістичного аудиту зазвичай доручається незалежній стороні, яка проводить оцінку всіх аспектів ланцюга поставок компанії, визначає "сильні" і "слабкі" сторони логістичної системи підприємства, відстежує тенденції, що впливають на їх формування, аналізує випадки неефективного

використання ресурсів, визначає рівень конкурентоспроможності логістичної системи підприємства. Незалежна сторона представлена незалежними експертами, які не обов'язково є знавцями специфіки конкретного бізнесу, але мають компетенцію в області теорії і практики логістики та управління ланцюгів поставок.

При цьому методи, які використовуються в процесі проведення логістичного аналізу, повинні оцінювати фактичний стан логістичних процесів, сприяти визначенню джерел виникнення проблем в управлінні логістичною системою та враховувати вплив різних факторів.

Одним із найбільш важливих і водночас найменш вивчених напрямів логістичного аудиту є аудит логістичних витрат, які переважно носять слабкоструктурований характер. Логістичні витрати за своєю природою є здебільшого непрямими, а відтак не завжди можна забезпечити коректне віднесення їх на конкретні об'єкти витрат. Це, в свою чергу, тягне за собою некоректне відображення фінансових результатів і, як наслідок, помилки в оцінюванні ефективності фінансово-господарської діяльності.

Логістичний аудит є одним із головних інструментів виявлення резервів зниження витрат в логістичному ланцюгу. Застосування логістичного аудиту дозволяє виявити джерела надлишкових логістичних витрат, розробити програму оптимізації всіх логістичних функцій через покращення функціональної ефективності управління логістичною системою та інтеграції всіх ланок логістичного ланцюга.

Надзвичайно важливим у логістиці лікарських засобів є наявність відповідного транспорту, головною вимогою до якого є обладнання відповідним устаткуванням, що підтримують сталу температуру або використання систем супутникової навігації. Основними завданнями транспортної логістики є вибір оптимального виду і типу транспортних засобів, обґрунтування доцільності використання власних або орендованих технічних засобів, одновидової або змішано-комбінованої моделі транспортування, організація процесу транспортування, забезпечення єдності транспортно-складського процесу та збереження якості субстанцій, основних і допоміжних матеріалів, готових лікарських засобів і виробів медичного призначення в процесі їх транспортування.

Наукові дослідження свідчать, що серед логістичних ризиків пріоритетне місце займає саме транспортний ризик. Власне тому важливим елементом аналізу транспортного обслуговування у фармацевтичній промисловості є визначення рівня транспортних ризиків [11, с. 60]. Для експертної оцінки значущості видів транспортного ризику автор дослідження рекомендує обирати такі складові: можливість виникнення аварій; можливість несправності автомобіля; можливість захворювання водія; можливість перебування водія в нетверезому стані; старіння зношеність технічних засобів; неоптимальні маршрути руху технічних засобів; затримки при завантаженні;

порушення правил техніки безпеки; випадки крадіжок вантажу; недбалість водіїв при виконанні своїх професійних обов'язків; втрата необхідних документів; ризик забруднення навколишнього середовища; порушення строків доставки вантажів.

Досить загрозливими є і складські ризики – псування чи зміна властивостей лікарського засобу внаслідок недотримання умов збереження; неефективне управління складськими процесами; закінчення терміну придатності лікарського препарату. Недотримання належних умов складування чи транспортування може призвести до втрати якісних характеристик лікарських засобів, наслідком чого є, з одного боку, загроза здоров'ю чи навіть життю пацієнта, а з другого, загроза виникнення логістичного ризику для підприємства.

Для комплексного аналізу різних напрямків роботи складів традиційно використовуються наступні показники:

- показники, що характеризують інтенсивність роботи складів (вантажообіг, питомий вантажообіг, коефіцієнт нерівномірності завантаження складів, інтенсивність проходження вантажів через складі та ін.);
- показники, що характеризують ефективність використання складських приміщень (місткість складу, корисна площа складу, коефіцієнт використання місткості, вантажонапруженість складу та т.п.);
- показники, що характеризують ефективність використання складського обладнання;
- показники, що характеризують рівень збереженості вантажів (термін зберігання МР, кількість випадків крадіжок тощо);
- показники, які характеризують ефективність роботи складського персоналу;
- фінансові показники роботи складу (собівартість зберігання вантажів, дохід складу, продуктивність праці робітників складу та т.п.) [12].

Висновки. Загалом, управління ризиком в галузях, які висувають особливі умови до складування і транспортування товарів є особливо актуальним. Основні принципи управління ризиком в кожній галузі дуже подібні. Відмінності виникають через наявність специфічних рис у товарів та існуючих правових вимог його обігу. Логістичний аудит у фармації є сучасним інструментом логістичного менеджменту, який дозволяє провести оцінку та аналіз усіх складових логістичного ланцюга постачань та логістичної системи фармацевтичного підприємства в цілому, на підставі якої розробляється план оптимізації логістичної діяльності. За результатами логістичного аудиту повинні прийматися виважені та фінансово обґрунтовані управлінські рішення, спрямовані на покращення всієї логістичної системи, що дозволяє уникненню

логістичних ризиків, і сприяє зростанню конкурентоспроможності фармацевтичних підприємств. Результати досліджень основних аспектів проведення логістичного аудиту дають можливість стверджувати, що цей напрямок потребує певного вдосконалення методичного та організаційного забезпечення, який і становитиме сферу подальших досліджень автора.

Література

1. Мнушко З. М. Систематизація ризиків у фармацевтичній галузі / З. М. Мнушко, О. М. Євтушенко, В. В. Страшний // Вісник фармації. – 2003. – № 2 (34). – С. 21–27.
2. Євтушенко О. М. Вивчення ризиків у сфері державних закупівель лікарських засобів і виробів медичного призначення / О. М. Євтушенко, З. М. Мнушко, В. Д. Немцова // Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. – 2010. – № 4 (12). – С. 50–56.
3. Логістичний менеджмент фармацевтичного підприємства : монографія / [О. В. Посилкіна, Р. В. Сагайдак-Нікітюк, Г. В. Загорій, О. Ю. Горбунова та ін.]. – Х. : НФаУ, 2011. – 748 с.
4. Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.moz.gov.ua>
5. Сагайдак-Нікітюк Р. В. Методика управління логістичними ризиками фармацевтичного підприємства / Р. В. Сагайдак-Нікітюк // Honors high School. – Т. 9. – София : «Бял ГРАД-БГ»ООД, 2010. – С. 3–6.
6. Закон України «Про аудиторську діяльність» від 22.04.1993 р. № 3125-XII.
7. Посилкіна О. В. Методичні аспекти впровадження логістичного аудиту на фармацевтичних підприємствах / О. В. Посилкіна, А. П. Юрченко // Фармацевтичний часопис. – 2010. – № 1. – С. 49–52.
8. Ларина Р. Р. Логистический аудит в обеспечении эффективной деятельности промышленных предприятий региона / Р. Р. Ларина // Бизнесинформ. – 2007. – № 3–4. – С. 98–102.
9. Крикавський Є. В. Економіка логістичних систем / [Васелевський М., Білик І., Дейнега О. та ін.] ; під ред. Є. Крикавського та С. Кубіва. – Львів : Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2008. – 596 с.
10. Загородній А. Г. Управління ризиками аудиторської діяльності : навч. посібник / А. Г. Загорій, Л. М. Пилипенко. – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2008. – 128 с.
11. Сагайдак-Нікітюк, Р. В. Методика проведення логістичного аудиту на стадії транспортування матеріальних ресурсів фармацевтичного підприємства / Р. В. Сагайдак-Нікітюк, А. П. Юрченко // Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. – 2009. – № 3. – С. 58–64.
12. Трохимчук В. В. Логістичні підходи до проектування складської підсистеми в новій моделі медичного постачання військ / В. В. Трохимчук, С. Г. Убогов, Т. М. Будникова, О. П. Шматенко // Фармацевтичний журнал. – 2006. – № 4. – С. 36–41.

References

1. Mnushko Z. M. Systematyzatsia ryzykiv u farmatsevtichnii haluzi / Z. M. Mnushko, O. M. Yevtushenko, V. V. Strashnyi // Visnyk farmatsii. – 2003. – № 2 (34). – P. 21–27.
2. Yevtushenko O. M. Vyvchennia ryzykiv u sferi derzhavnykh zakupivel likarskykh zasobiv i vyrobiv medychnoho prysnachennia / O. M. Yevtushenko, Z. M. Mnushko, V. D. Nemtsova // Upravlinnia, ekonomika ta zabezpechennia yakosti v farmacii. – 2010. – № 4 (12). – P. 50–56.
3. Lohistychni menedzhment farmatsevtichnoho pidpriemstva : monografia / O. V. Posylkina, R. V. Sahaidak-Nikitiuk, H. V. Zahorii, O. Yu. Horbunova ta in. – Kharkiv: NFaU, 2011. – 748 p.
4. Ofitsiyni sait Ministerstva okhorony zdorov'ia Ukrainy. – <http://www.moz.gov.ua>
5. Sahaidak-Nikitiuk R. V. Metodyka upravlinnia lohistychnymy ryzykamy farmatsevtichnoho pidpriemstva / R. V. Sahaidak-Nikitiuk // Honors high School. – Volume 9. - Sofya: Bial HRAD-BH; OOD, 2010. – P. 3–6.
6. Zakon Ukrainy «Pro audytorsku diialnist» vid 22.04.1993. №3125-XII.
7. Posylkina O. V. Metodychni aspekty vprovadzhennia lohistychnoho audytu na farmatsevtichnykh pidpriemstvakh / O. V. Posylkina, A. P. Yurchenko // Farmatsevtichnyi chasopys. – 2010. – № 1. – P. 49–52.
8. Larina R. R. Logisticheskij audit v obespechenii effektivnoy deyatelnosti promyshlennykh predpriyatij regiona / R. R. Larina // Businessinform. – 2007. – №3–4. – P. 98–102.
9. Krykavskiy Ye. V. Ekonomika lohistychnykh system / [Vaselevskiy M., Bilyk I., Deineha O. et. c.] ; pid red. Ye. Krykavskoho ta S. Kubiva. – Lviv : Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu “ Lvivska politechnika”, 2008. – 596 p.
10. Zahorii A. H. Upravlinnia ryzykamy audytorskoj diialnosti : navch. posibnyk / A. H. Zahorii, L. M. Pylypenko. – Lviv : Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu “ Lvivska politechnika”, 2008. – 128 p.
11. Sahaidak-Nikitiuk R. V. Metodyka provedennia lohistychnoho audytu na stadii transpotuvannia materialnykh resursiv farmatsevtichnoho pidpriemstva / R. V. Sahaidak-Nikitiuk, A. P. Yurchenko // Upravlinnia, ekonomika ta zabezpechennia yakosti v farmacii. – 2009. – № 3. – P. 58–64.
12. Trokhymchuk V. V. Lohistychni pidkhody do proektuvannia skladскоj pidsystemy v novii modeli medychnoho postachannia viisk / V. V. Trokhymchuk, S. H. Ubohov, T. M. Budnykova, O. P. Shmatenko // Farmatsevtichnyi zhurnal. – 2006. – № 4. – P. 36–41.

Надійшла 08.11.2014; рецензент: д. е. н. Андрушків Б. М.